

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 58 - 95, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/37/2000

NADZIEJE I OBAWY POLAKÓW W ROKU 2000

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LUTY 2000

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

SPIS TREŚCI

PRZEWIDYWANIA DOTYCZĄCE SPRAW PRYWATNYCH	
W ROKU 2000	2
NADZIEJE	2
LĘKI	5
BILANS NADZIEI I LĘKÓW W SPRAWACH OSOBISTYCH	8
PRZEWIDYWANIA DOTYCZĄCE SPRAW KRAJU	
W ROKU 2000	9
NADZIEJE	9
LĘKI	11
BILANS NADZIEI I LĘKÓW W SPRAWACH KRAJU	13
PODSUMOWANIE	15

Z naszych badań wynika, że we własnej opinii jesteśmy społeczeństwem, które w znacznym stopniu cechuje lękowa postawa wobec przyszłości¹. Można tłumaczyć to zakresem i tempem przemian ustrojowych w Polsce, które stawiają wszystkich obywateli przed szczególnie dużym wyzwaniem przystosowawczym, przed koniecznością uczenia się nowych sposobów radzenia sobie z rzeczywistością. Wielu Polaków okazało się bardzo pojętymi uczniami, stali się oni beneficjentami przemian. Część obywateli jest jednak bezradna, nie potrafi lub - rzadziej - nie chce uczyć się nowych strategii życiowych. Duża grupa natomiast tylko dzięki ogromnemu wysiłkowi stopniowo uczy się nowych sposobów życia z lękiem spoglądając w przyszłość².

W styczniowym sondażu³ staraliśmy się uchwycić stosunek ankietowanych do najbliższej przyszłości. Interesowało nas, czego ludzie spodziewają się w tym roku - w życiu własnym i osób najbliższych, a także w sprawach kraju. Próbowaliśmy też określić, jaka postawa wobec przyszłości jest w naszym społeczeństwie silniejsza - nacechowana niepewnością, lękiem czy może raczej nadzieją, optymizmem.

Celowo zadaliśmy pytania „otwarte”, które nie zawierają żadnych propozycji odpowiedzi i pozwalają ankietowanym na spontaniczną, wyczerpującą wypowiedź na temat swoich oczekiwań, odczuwanych nadziei i obaw. Pytania oraz służące do ich opracowania klucze są dokładnym powtórzeniem narzędzi badawczych zastosowanych w sondażu ze stycznia '99, co umożliwia porównanie uzyskanych wyników⁴.

¹ Zob. komunikat CBOS „Szczęśliwcy czy pechowcy? Samopoczucie psychiczne Polaków w 1999 roku”, grudzień 1999 (oprac. K. Pankowski).

² Zob. J. Czapiński „Uziemienie polskiej duszy” w: „Podstawy życia społecznego w Polsce” red. M. Marody, E. Gucwa-Leśny ISS UW, Warszawa 1996.

³ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (116), 13-18 stycznia 2000, reprezentatywna próba losowo-adresowa dorosłej ludności Polski (N=1075).

⁴ Zob. komunikat CBOS „Nadzieje i obawy Polaków”, marzec 1999 (oprac. M. Strzeszewski).

PRZEWIDYWANIA DOTYCZĄCE SPRAW PRYWATNYCH W ROKU 2000

NADZIEJE

Spontanicznie wyrażane przez ankietowanych nadzieje dotyczące przyszłości własnej i osób najbliższych odnoszą się przede wszystkim do trzech sfer życia - warunków materialnych, pracy oraz zdrowia.

Tabela 1

Początek roku skłania zwykle do zastanawiania się, co też ten nowy rok przyniesie. Czy może Pan(i) powiedzieć, czego spodziewa się Pan(i) po rozpoczęciu roku, jakie wiąże Pan(i) z nim nadzieje, na co Pan(i) liczy - dla siebie i dla swoich najbliższych?	Odsetki ankietowanych wymieniających kwestie budzące ich nadzieje	
Zakres spraw, z którymi badani wiążą nadzieje i pragnienia	I 1999	I 2000
Materialne warunki życia	54	51
w tym:		
- poprawa sytuacji finansowej, zarobków	41	41
- utrzymanie obecnego poziomu życia	8	6
- poprawa warunków mieszkaniowych respondenta i rodziny	6	5
- inne konkretne cele związane ze standardem życia (samochód, urlop)	2	1
Praca	24	25
w tym:		
- znalezienie pracy	9	9
- stabilność w pracy	6	6
- zmiana pracy	4	4
- poprawa kondycji gospodarstw rolnych i własnej firmy	4	4
- awans w pracy, awans zawodowy	1	1
Zdrowie - własne lub rodziny (utrzymanie lub poprawa)	27	15
Osiągnięcie celów osobistych, związanych z sytuacją życiową	7	7
w tym:		
- ukończenie szkoły, zdobycie zawodu, podwyższenie kwalifikacji	4	4
- założenie rodziny, urodzenie dziecka	2	2
- spokój, zgoda w rodzinie	1	1
Nadzieje związane z dziećmi lub wnukami	6	4
Nadzieje związane ze sprawami ogólnymi - gospodarczymi, politycznymi, opieką zdrowotną	3	4
Ogólniki - spokój, stabilizacja, „szczęście i pomyślność”	11	10
Inne sprawy	4	3
Niczego się nie spodziewam, na nic nie liczę	8	9
Trudno powiedzieć	2	3
Odsetki nie sumują się do 100, ponieważ część badanych wymieniała sprawy z kilku dziedzin.		

Podobnie jak w roku '99, również obecnie nadzieje Polaków dotyczą przede wszystkim **materialnego poziomu życia** - połowa ankietowanych oczekuje pomyślności właśnie w tej dziedzinie. Badani najczęściej wyrażają nadzieję na poprawę sytuacji finansowej, zarobków (41%), znacznie rzadziej mówią o poprawie warunków mieszkaniowych.

Praca to druga sfera życia, z którą Polacy wiążą swoje nadzieje - wyraża je co czwarty badany. Ci, którzy nie mają pracy, spodziewają się, że ją znajdą. Inni liczą na stabilność, bezpieczeństwo pracy lub na znalezienie lepszego miejsca zatrudnienia. Sporadycznie pojawia się też oczekiwanie awansu zawodowego. Pracy dotyczą także wypowiedzi rolników i osób pracujących na własny rachunek, w których zawarta jest nadzieja na poprawę kondycji gospodarstw rolnych i firm. Okazuje się, że nasze pragnienia związane ze sferą pracy są obecnie takie same jak przed rokiem.

Wyraźne zmiany odnotowujemy natomiast w przypadku trzeciej dziedziny skupiającej nadzieje Polaków, czyli **zdrowia**. W tym roku znacznie mniej ankietowanych (o 12 punktów procentowych) niż w roku '99 lokuje swoje pragnienia w tej sferze życia. Prawdopodobnie wiąże się to z reformą ochrony zdrowia, która przed rokiem była w fazie początkowej i jako wielka niewiadoma wzbudzała niepokój powodując koncentrację ludzi na problemach zdrowotnych.

Pozostałe nadzieje, znacznie rzadziej wymieniane, ogniskują się wokół spraw osobistych ściśle związanych z sytuacją życiową ankietowanych. Dotyczą one m.in. zakończenia edukacji, zdobycia zawodu, założenia rodziny czy urodzenia dziecka. W tym nurcie mieszczą się także wypowiedzi odnoszące się do losu potomstwa - dzieci i wnuków. Wśród spraw prywatnych znalazły się również, nieliczne wprawdzie, oczekiwania odnoszące się do sytuacji w kraju - szczególnie gospodarczej, politycznej oraz związanej z opieką zdrowotną. Ponadto pewna grupa badanych formułowała swoje nadzieje ogólnikowo mówiąc po prostu, że liczy w tym roku na spokój, stabilizację, szczęście i pomyślność.

Mniej więcej co ósmy badany stwierdził, że **na nic nie liczy, nie ma żadnych oczekiwań** (9%) lub nie potrafił ich wymienić (3%). Odsetek badanych pozbawionych nadziei wyraźnie rośnie wraz z ich wiekiem - stanowią oni prawie jedną piątą wśród osób najstarszych, emerytów. Spośród grup zawodowych najczęściej tak pesymistycznie patrzą na najbliższą przyszłość rolnicy. Poczuciu beznadziejności sprzyja także niższy poziom wykształcenia i złe warunki materialne rodziny. Pozostaje ono również w związku z poglądami politycznymi - dwa razy częściej deklarują je ankietowani mający poglądy lewicowe i centrowe aniżeli badani o prawicowej orientacji politycznej.

Zakres i przedmiot wyrażanych nadziei także zależy od wieku i położenia życiowego badanych. Zrozumiałe, że wraz z wiekiem nie tylko rośnie poczucie beznadziejności, ale maleją oczekiwania związane z pracą oraz materialnym poziomem życia, przybywa też osób, które pokładają swoje nadzieje w zdrowiu. Warto również zauważyć inne prawidłowości, zgodne z potoczną obserwacją. Prawie wszystkie grupy społeczne najczęściej wiążą swoje oczekiwania z materialnym poziomem życia - wyjątek stanowią bezrobotni oraz rolnicy, którzy wyróżniają się tym, że znacznie częściej niż inni pokładają nadzieje w pracy (dla bezrobotnych są to nadzieje związane ze znalezieniem pracy, dla rolników - z poprawą kondycji gospodarstw). Praca dla większości grup jest drugą, najczęściej wymienianą sferą życia, z którą wiążą swoje nadzieje, z pewnymi jednak wyjątkami - otóż renciści i emeryci częściej pokładają nadzieje w tym, czego im bardziej brakuje, tzn. w zdrowiu, a kadra kierownicza i inteligencja, mająca stosunkowo najmniejsze problemy z pracą, częściej lokuje swoje nadzieje w rozwoju spraw ogólnospołecznych. Natomiast uczniowie i studenci równo dzielą swoje oczekiwania między poziom życia a rozwój spraw osobistych, na trzecim miejscu wymieniając nadzieje związane z pracą.

LĘKI

Lęk o przyszłość w sprawach osobistych przejawia się u Polaków głównie w trzech postaciach - jako obawa o zdrowie, o materialne warunki życia oraz o pracę. Obecnie każda z tych obaw wymieniana jest równie często. Przed rokiem, kiedy sygnalizowano te same obawy, wyraźnie dominował wśród nich lęk o zdrowie. Trzeba pamiętać, że wchodziła wtedy w życie reforma opieki zdrowotnej, której towarzyszyła niepewność obywateli. Teraz, gdy już wiadomo, czego można oczekiwać po reformowanej służbie zdrowia, mniej osób (33% wobec 42% w roku '99) wyraża swoje **obawy o zdrowie własne lub rodziny**. Potwierdza się prawidłowość, że wprawdzie zła, ale znana nam sytuacja, wywołuje mniejszy lęk niż sytuacja jeszcze nieznaną, lecz jedynie przewidywaną.

Wśród lęków związanych z **materialnymi warunkami życia**, które przeżywa prawie co trzeci badany, przeważają obawy przed pogorszeniem osiągniętego standardu, przed kłopotami finansowymi. Jednak obecnie są one nieco rzadziej wymieniane niż rok temu (spadek z 24% do 19%), nieco częściej natomiast pojawiają się wypowiedzi świadczące o lęku przed popadnięciem w biedę (wzrost z 8% do 12%).

Lęki związane z pracą również przeżywa prawie co trzeci Polak. Najczęściej są to obawy przed utratą pracy (19%). Rzadziej ankietowani sygnalizują niepokój, że poszukiwanie pracy okaże się bezowocne, trzeba jednak podkreślić, że w ostatnim roku przybyło osób, które obawiają się niepowodzeń właśnie w tej dziedzinie (z 3% do 9%). Sporadycznie pojawiają się także obawy o zatrudnienie dzieci oraz lęk przed bankructwem gospodarstwa czy firmy.

Pozostałe niepokoje koncentrują się wokół zdarzeń losowych w życiu osobistym, dotyczą też losu dzieci, obecnie jednak są nieco rzadziej wymieniane niż rok temu. Natomiast w związku z nasilaniem się przestępczości w kraju nieco przybyło osób, które obawiają się o swoje bezpieczeństwo osobiste. Sporadycznie pojawiają się także niepokoje związane z reformami oraz wydarzeniami losowymi, typu - zamieszki, wojna, klęski żywiołowe.

Tabela 2

Czy może Pan(i) powiedzieć, czego najbardziej się Pan(i) obawia w rozpoczętym roku - w życiu osobistym i w sprawach swoich najbliższych?	Odsetki ankietowanych wymieniających kwestie budzące ich obawy	
	I 1999	I 2000
Zakres spraw, z którymi badani łączą obawy		
Zdrowie - własne lub rodziny (choroba, pogorszenie stanu zdrowia)	42	33
Materialne warunki życia	31	31
w tym:		
- pogorszenie standardu życia, kłopoty finansowe	24	19
- popadnięcie w biedę	8	12
Praca	28	31
w tym:		
- obawa przed utratą pracy przez badanego lub współmałżonka	21	19
- obawa przed dalszym bezowocnym poszukiwaniem pracy	3	9
- obawa, troska o pracę dzieci	2	2
- obawy dotyczące bankructwa własnego gospodarstwa rolnego lub własnej firmy	2	2
Zdarzenia losowe w życiu osobistym, niepowodzenia, kłopoty	9	6
Bezpieczeństwo osobiste	2	5
Dzieci - ich przyszłość, kłopoty wychowawcze	2	2
Skutki reform, szczególnie opieki zdrowotnej	4	2
Zdarzenia losowe nieosobiste (zamieszki, wojna, klęski żywiołowe)	2	2
Inne	4	4
Niczego się nie obawiam	6	6
Trudno powiedzieć	3	3
Odsetki nie sumują się do 100, ponieważ część badanych wymieniała sprawy z kilku dziedzin.		

W społeczeństwie są też osoby, które **nie odczuwają żadnych niepokojów w życiu osobistym lub nie przyznają się do tego**. Optymistyczną postawę wobec najbliższej przyszłości przyjmuje co jedenasty badany. Wiąże się ona z młodszym wiekiem, wyższym poziomem wykształcenia, dochodów i warunków materialnych oraz wyższą pozycją zawodową. Pozostaje także w związku z poglądami politycznymi - stosunkowo częściej deklarują ją osoby o poglądach prawicowych.

Zakres i przedmiot wyrażanych obaw jest również silnie związany z położeniem życiowym określonym przez wiek i pozycję społeczno-ekonomiczną ankietowanych.

W młodszych grupach wieku, a szczególnie wśród uczniów i studentów, dominują obawy o pracę. Jednak w grupie osób będących w wieku od 25 do 34 lat, kiedy zazwyczaj zakłada się rodzinę i wychowuje małe dzieci, obok niepokoju o pracę równie często pojawia się lęk o materialne warunki życia. Osoby w wieku średnim (45-54 lat) tak samo często wymieniają wszystkie trzy źródła lęków, starsi zaś najczęściej boją się o zdrowie. U osób w wieku od 55 do 64 lat lękowi o zdrowie towarzyszy przede wszystkim niepokój o sytuację materialną oraz, w mniejszym stopniu, o pracę, natomiast u osób najstarszych - poza zdrowiem i materialnymi warunkami życia - źródłem lęku wyjątkowo często jest sfera spraw osobistych.

Trzeba wyraźnie przy tym podkreślić, że lęk o zdrowie cechuje w stopniu ponadprzeciętnym nie tylko osoby starsze, emerytów i rencistów. Wyraźnie dominuje on również wśród obaw wymienianych przez ludzi znajdujących się w najlepszym położeniu życiowym - mających wyższe wykształcenie, najlepiej sytuowanych, żyjących w dobrych warunkach materialnych, w grupie kadry kierowniczej i inteligencji, pracowników umysłowych niższego szczebla oraz pracujących na własny rachunek. Sytuacja ta świadczy o tym, jaką wartością jest zdrowie dla ludzi, których podstawowe potrzeby bytowe są zaspokojone i którym mniej niż innym zagraża bezrobocie.

Lęk o pracę zdecydowanie dominuje natomiast wśród obaw wyrażanych przez ludzi, którzy mają niższe kwalifikacje zawodowe, legitymują się wykształceniem zasadniczym zawodowym, są zatrudnieni jako pracownicy fizyczno-umysłowi i robotnicy. Jeszcze raz trzeba wyraźnie podkreślić, że jest on też wyjątkowo częsty u ludzi młodych, w tym w środowisku uczącej się młodzieży. Symptomatyczne, że bezrobotni mniej obaw wiążą z pracą niż z materialnymi warunkami życia, które są najczęściej wymienianym przez nich źródłem obaw. Lęk o sprawy bytowe dominuje także wśród rolników, osób najgorzej sytuowanych, żyjących w złych warunkach materialnych.

BILANS NADZIEI I LĘKÓW W SPRAWACH OSOBISTYCH

Cząstkowy bilans przeżywanych przez Polaków nadziei i lęków związanych z prywatną sferą życia różni się w zależności od dziedziny, której dotyczą przewidywania. Nadzieje zdecydowanie przeważają nad lękami w odniesieniu do materialnych warunków życia (51% wobec 32%). Przewagę optymizmu, choć znacznie mniejszą, odnotowujemy także w odniesieniu do spraw ogólnospołecznych (odpowiednio 14% i 5%). W pozostałych sprawach wymienianych przez ankietowanych lęk przeważa nad nadzieją. Najbardziej widoczne jest to w przypadku zdrowia (obawy wyraża 33%, nadzieje 15%), w mniejszym stopniu w odniesieniu do pracy (odpowiednio 31% i 25%). W innych dziedzinach nadzieje i obawy prawie się równoważą.

Tabela 3

1999				Sfera prywatna Kategorie spraw, z którymi badani wiążą nadzieje i obawy	2000			
Nadzieje	Obawy	Przewaga skategoryzowanych nadziei obaw			Nadzieje	Obawy	Przewaga skategoryzowanych nadziei obaw	
w procentach					w procentach			
53	31	22		Materialne warunki życia	51	32	19	
24	28		4	Praca	25	31		6
27	42		15	Zdrowie	15	33		18
12	12	0	0	Sprawy osobiste	11	13		2
14	6	8		Sprawy ogólnospołeczne	14	5	9	
4	4	0	0	Inne	3	4		1
		30	19	Bilans nadziei i obaw			28	27

Bilans całościowy, czyli suma różnic między odsetkiem osób wyrażających nadzieje oraz odsetkiem osób wyrażających lęk w poszczególnych dziedzinach, ukazuje, że w wypowiedziach ankietowanych przewaga nadziei nad obawami wyraża się 28 punktami procentowymi, natomiast przewaga lęków nad nadziejami wynosi 27 punktów procentowych. Możemy więc uznać, że w nastrojach na rok bieżący w sferze prywatnej występuje równowaga nadziei i lęków.

Warto jednak zdawać sobie sprawę z tego, że w roku 1999 bilans ten był bardziej korzystny, w wypowiedziach ankietowanych większa była przewaga nadziei nad lękami (30 punktów procentowych) niż lęków nad nadziejami (19 punktów procentowych).

PRZEWIDYWANIA DOTYCZĄCE SPRAW KRAJU W ROKU 2000

W zakresie spraw publicznych wypowiedzi badanych były bardziej rozproszone, a także bardziej lakoniczne niż te, które dotyczyły spraw osobistych. Więcej osób powstrzymało się też od udzielenia odpowiedzi na pytanie, z czym wiążą nadzieje i czego obawiają się dla kraju w roku 2000.

NADZIEJE

W czołówce spraw krajowych, z którymi badani wiążą nadzieje, na pierwszy plan wysuwa się oczekiwanie spokoju i stabilizacji, a także poprawy lub przynajmniej ustabilizowania się sytuacji gospodarczej kraju. Często wymieniane są też nadzieje związane z poprawą warunków życia obywateli oraz likwidacją lub co najmniej zmniejszeniem bezrobocia. Wypowiedzi dotyczące poprawy sytuacji na rynku pracy są obecnie nieco częstsze niż przed rokiem. Co dziewiąty badany liczy także w tym roku na poprawę stylu rządzenia, w tym stosunku do obywateli, na właściwe, korzystne dla kraju i ludzi, decyzje polityczne. Tylko co dwudziesty Polak wyraża natomiast nadzieję, że państwo bardziej zadba o bezpieczeństwo osobiste obywateli wydając zdecydowaną walkę przestępczości. Równie mało osób wiąże swoje nadzieje z reformami, które zapoczątkowała obecna koalicja rządząca. W porównaniu z ubiegłym rokiem odnotowujemy spadek liczby osób mających nadzieję na pozytywne skutki reform (z 10% do 4%). Sporadycznie pojawiają się też wypowiedzi świadczące o tym, że niektórzy badani wiążą nadzieje ze wstąpieniem Polski jeszcze w tym roku do Unii Europejskiej. Stosunkowo często natomiast pojawiają się ogólnikowe wypowiedzi o wydzwieńku optymistycznym.

Tabela 4

Czy może Pan(i) powiedzieć, czego spodziewa się Pan(i) po rozpoczęciu roku, jakie wiąże Pan(i) z nim nadzieje, na co Pan(i) liczy - dla kraju, Polski?	Odsetki ankietowanych wymieniających kwestie budzące ich nadzieje	
	I 1999	I 2000
Zakres spraw, z którymi badani wiążą nadzieje i pragnienia		
Spokój i stabilizacja, brak konfliktów społecznych i politycznych	25	22
Poprawa, stabilizacja sytuacji gospodarczej	17	20
Poprawa materialnych warunków życia obywateli	21	18
Zmniejszenie, likwidacja bezrobocia	11	15
Poprawa stylu rządzenia, stosunku do obywateli, właściwe decyzje polityczne	9	11
Zapewnienie obywatelom bezpieczeństwa osobistego (walka z przestępczością)	4	5
Wstąpienie do Unii Europejskiej	4	4
Pozytywne skutki reform	10	4
Wstąpienie do NATO (1999) / Wybór odpowiedniego prezydenta (2000)	4	1
Ogólniki dotyczące sytuacji w kraju („aby szło ku lepszemu”, „żeby się poprawiło”)	7	7
Inne	5	4
Brak nadziei, oczekiwań (stwierdzenia „na nic nie liczę”, „będzie gorzej” itp.)	10	10
Trudno powiedzieć	11	10
Odsetki nie sumują się do 100, ponieważ część badanych wymieniała sprawy z kilku dziedzin.		

Przejawiający się pesymizm w sprawach kraju (odpowiedzi: *brak nadziei* lub *trudno powiedzieć*) najbardziej widoczny jest u osób znajdujących się w najgorszym położeniu życiowym - tych, które są najstarsze (w tym emeryci), znajdują się trwale w złym stanie zdrowia (renciści), mają podstawowe wykształcenie, osiągają najniższe dochody lub nie posiadają własnych dochodów (gospodynie domowe), nie mają pracy. Pesymistyczne nastawienie do przyszłości odnotowujemy jednak równie często w grupach aktywnych zawodowo - u robotników i rolników.

Zakres i przedmiot wyrażanych nadziei związany jest z położeniem życiowym ankietowanych. Nadzieje na poprawę sytuacji gospodarczej w kraju częściej niż inni wyrażają badani z wyższym wykształceniem, przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, pracujący na własny rachunek oraz ludzie w wieku od 18 do 24 lat, w tym uczniowie i studenci.

Na poprawę materialnych warunków życia ludzi częściej niż inni liczą natomiast rolnicy oraz renciści. Z likwidacją lub zmniejszeniem bezrobocia najczęściej wiążą swoje nadzieje nie tylko bezrobotni i najgorzej sytuowani, ale także robotnicy niewykwalifikowani i - co wymaga podkreślenia - pracownicy umysłowi niższego szczebla. Nadzieje na spokój, stabilizację, brak konfliktów społecznych i politycznych równie częste są wśród gospodyń domowych, jak i wśród osób o najwyższej pozycji zawodowej - przedstawicieli pracujących na własny rachunek oraz kadry kierowniczej i inteligencji. Obie te grupy częściej niż inne liczą też na udane reformy i wybór odpowiedniego prezydenta. Z kolei mieszkańcy wielkich aglomeracji, najbardziej zagrożeni z powodu wzrostu przestępczości, wyróżniają się wiarą w to, że w tym roku zostanie zapewnione obywatelom poczucie bezpieczeństwa osobistego. Uczniowie i studenci natomiast wyraźnie częściej niż pozostali badani wyrażają nadzieję na przyjęcie Polski w tym roku do Unii Europejskiej.

LĘKI

Lęk o przyszłość spraw kraju przejawia się przede wszystkim w obawach przed niepokojami społecznymi, destabilizacją, chaosem, strajkami, walkami politycznymi na górze. Wprawdzie obecnie wyraża je mniej osób niż przed rokiem, jednak stanowią one ponad jedną piątą ogółu badanych. Drugim najczęstszym źródłem obaw są zagrożenia zewnętrzne, wojna (często z dopiskiem: *ze Wschodem*) - w porównaniu ze styczniem ubiegłego roku, obecnie więcej osób wyraża tego typu obawy. Wzrosło także zaniepokojenie Polaków z powodu złych rządów, nieodpowiednich decyzji politycznych, wyrażane przez co ósmego respondenta. Badani obawiają się ponadto pogorszenia sytuacji gospodarczej oraz warunków materialnych życia ludzi, a także wzrostu bezrobocia oraz przestępczości (każdą z tych obaw wymienia mniej więcej co dziesiąta osoba). Podobnie jak rok temu niewielka grupa ankietowanych (4%) wyraża lęki związane z planami przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. W ciągu roku wyraźnie **zmaląła natomiast grupa Polaków** (z 11% do 1%), którzy sygnalizują obawy związane z reformami. Rok temu reformy dopiero wchodziły w życie, budziły więc

zrozumiały niepokój jako wielka niewiadoma, dzisiaj ludzie na ogół już poznali ich skutki, a wiadomo, że sytuacja znana, choćby była nawet trudna, wywołuje zazwyczaj mniej obaw niż przewidywana.

Tabela 5

Czy może Pan(i) powiedzieć, czego najbardziej się Pan(i) obawia w rozpoczętym roku w sprawach kraju, Polski?	Odsetki ankietowanych wymieniających poszczególne zagrożenia	
	I 1999	I 2000
Zakres spraw, z którymi badani łączą obawy		
Niepokoje społeczne, destabilizacja, chaos, strajki, walki polityczne na górze	29	22
Wojna, zagrożenia zewnętrzne	10	15
Złe rządy, nieodpowiednie decyzje polityczne	5	13
Pogorszenie sytuacji gospodarczej w kraju	13	11
Pogorszenie materialnych warunków życia obywateli, wzrost biedy	10	10
Wzrost bezrobocia	8	10
Wzrost przestępczości, brak bezpieczeństwa osobistego obywateli	5	8
Wstąpienie do Unii Europejskiej (i konsekwencje tego)	4	4
Negatywne skutki reform	11	1
Kłęski żywiołowe, kataklizmy	4	1
Inne	7	8
Niczego się nie obawiam (stwierdzenia „jakoś tam będzie” itp.)	4	4
Trudno powiedzieć	12	12
Odsetki nie sumują się do 100, ponieważ część badanych wymieniała sprawy z kilku dziedzin.		

Niewielka jest grupa ankietowanych, którzy deklarują, że nie obawiają się niczego. Znacznie więcej osób uchyła się od udzielenia odpowiedzi, co może również świadczyć o braku obaw lub o tym, że lęki, które odczuwają, są niezbyt nasilone, niesprecyzowane. Odpowiedź taka może również wynikać z braku kompetencji obywatelskich, bez których trudno wypowiadać się o sprawach ogólnych, dotyczących kraju. Za wyjaśnieniem takim przemawia fakt, że merytorycznej odpowiedzi na to pytanie najczęściej nie udzielają bezrobotni, gospodynie domowe, robotnicy niewykwalifikowani, młodzież w wieku 18-24 lat (ale już nie uczniowie i studenci).

W większości grup społecznych wśród wyrażanych lęków dominuje obawa przed niepokojami, konfliktami społeczno-politycznymi. Szczególnie silna jest ona u rolników (40%), którzy częściej niż inni obawiają się także wzrostu przestępczości w kraju. W niektórych grupach jednak, na przykład wśród ludzi najstarszych, emerytów, rencistów, mających podstawowe wykształcenie, równie silne lub nawet silniejsze są obawy przed zagrożeniami zewnętrznymi, wojną. Bezrobotni natomiast tak samo często boją się destabilizacji społecznej jak bezrobocia. Z kolei osoby pracujące na własny rachunek, najlepiej sytuowane, co najmniej równie często jak niepokojów społecznych obawiają się złych rządów, nieodpowiednich decyzji politycznych. Uczniowie i studenci, którzy również najbardziej boją się złych rządów, na drugim miejscu wymieniają lęk przed bezrobociem - trzeba przyznać, że jest on równie częsty jak u bezrobotnych. Natomiast ogół ludzi z wyższym wykształceniem, w tym kadra kierownicza i inteligencja, niemal równo dzieli swoje lęki między niepokoje społeczne a pogorszenie sytuacji gospodarczej, na trzecim miejscu wymieniając lęk przed złymi rządami w kraju.

BILANS NADZIEI I LĘKÓW W SPRAWACH KRAJU

Cząstkowy bilans przeżywanych przez Polaków nadziei i lęków związanych ze sprawami kraju wyraźnie zależy od dziedziny, której dotyczą przewidywania. Nadzieje przeważają nad obawami w odniesieniu do sytuacji gospodarczej w kraju oraz warunków materialnych życia ludzi, a także, choć słabiej, w kwestii bezrobocia. Przewagę optymizmu odnotowujemy także w ogólnikowych wypowiedziach zawierających stosunek do przyszłości. W pozostałych sprawach, wymienianych przez respondentów, nadzieje i obawy równoważą się lub występuje przewaga lęku. Najbardziej widoczna jest ona w odniesieniu do zagrożeń zewnętrznych, wojny - obawy w tej dziedzinie wyraża 15%, nikt natomiast nie wiąże nadziei z pokojem. Jest to zrozumiałe w sytuacji, kiedy w rzeczywistości nie ma tego typu zagrożenia dla kraju.

Tabela 6

1999				Sfera publiczna Kategorie spraw z którymi badani wiążą nadzieje i obawy	2000			
Nadzieje	Obawy	Przewaga skategoryzowanych nadziei obaw			Nadzieje	Obawy	Przewaga skategoryzowanych nadziei obaw	
w procentach					w procentach			
25	29		4	Niepokoje, konflikty	22	22	0	0
17	13	4		Sytuacja gospodarcza	20	11	9	
21	10	11		Materialne warunki życia	18	10	8	
11	8	3		Bezrobocie	15	10	5	
9	5	4		Rządzenie, decyzje polityczne	11	13		2
4	5		1	Bezpieczeństwo osobiste	5	8		3
10	11		1	Reformy	4	1	3	
4	4	0	0	Wstąpienie do UE	4	4	0	0
Kategorie specyficzne (nadzieje)								
7	-	7		Ogólniki dotyczące sytuacji w kraju	7	-	7	
4	-	4		NATO/Wybór prezydenta	1	-	1	
Kategorie specyficzne (obawy)								
-	10		10	Wojna, zagrożenia zewnętrzne	-	15		15
-	4		4	Kłęski żywiołowe	-	1		1
5	7		2	Inne	4	8		4
		33	22	Bilans nadziei i obaw			33	25

Bilans całościowy, czyli suma różnic między odsetkiem osób wyrażających nadzieje oraz odsetkiem osób wyrażających lęk w poszczególnych dziedzinach, ukazuje, że w wypowiedziach ankietowanych przewaga nadziei nad obawami wyraża się 33 punktami procentowymi, natomiast przewaga lęków nad nadziejami wynosi 25 punktów procentowych. Możemy więc uznać, że w nastrojach na rok bieżący dotyczących spraw kraju silniejsze są nadzieje niż lęki. Warto przy tym podkreślić, że tegoroczny bilans nadziei i obaw jest niemal równie korzystny jak przed rokiem.

PODSUMOWANIE

Jaki więc jest nasz stosunek do najbliższej przyszłości? Czy w spontanicznie wyrażonych oczekiwaniach Polaków związanych z rokiem 2000 dominują nadzieje czy też lęki? Czy coś się zmieniło w tej dziedzinie w porównaniu z rokiem ubiegłym?

Tabela 7

Sfera przewidywań	Wskaźnik stosunku do przyszłości (wyrażony w punktach procentowych)			
	1999		2000	
	Przewaga nadziei	Przewaga obaw	Przewaga nadziei	Przewaga obaw
Sprawy prywatne	30	19	28	27
Sprawy kraju	33	22	33	25

Porównanie bilansu nadziei i obaw związanych ze sprawami prywatnym oraz krajowymi ukazuje, że przed rokiem w wypowiedziach Polaków w obu sferach życia widoczna była przewaga nadziei, dzisiaj natomiast nadzieje przeważają jedynie w odniesieniu do spraw publicznych, natomiast w sferze prywatnej wyraźnie równoważą się z lękami.

Wyrażane przez ankietowanych nadzieje dotyczące przyszłości własnej i osób najbliższych odnoszą się głównie do trzech dziedzin życia - przede wszystkim do materialnych warunków życia (wyraża je ponad połowa ankietowanych), w drugiej kolejności - do pracy (jedna czwarta) oraz do zdrowia (ponad jedna siódma). W tym roku znacznie mniej ankietowanych niż w roku ubiegłym pokłada nadzieje w zdrowiu. Prawdopodobnie wiąże się to z reformą opieki zdrowotnej, która przed rokiem była w fazie początkowej i jako wielka niewiadoma wzbudzała niepokój powodując koncentrację ludzi na problemach zdrowotnych.

Lęk o przyszłość w sprawach osobistych również kumuluje się głównie wokół trzech spraw: zdrowia, materialnych warunków życia oraz pracy. Obecnie każda z tych obaw wymieniana jest mniej więcej przez jedną trzecią badanych. Przed rokiem sygnalizowano te same obawy, jednak wyraźnie dominował wśród nich lęk o zdrowie.

W czołówce spraw krajowych, z którymi badani wiążą nadzieje, na pierwszy plan wysuwa się oczekiwanie spokoju i stabilizacji, zarówno w kwestiach społecznych, jak i politycznych, a także poprawy lub przynajmniej ustabilizowania się sytuacji gospodarczej kraju (wyraża je około jednej piątej ankietowanych). Niemal równie często wymieniane są też nadzieje związane z poprawą warunków życia obywateli oraz - trochę rzadziej - odnoszące się do likwidacji lub przynajmniej zmniejszenia bezrobocia. Co dziewiąty badany liczy także w tym roku na poprawę stylu rządzenia, w tym stosunku do obywateli, na właściwe, korzystne dla kraju i ludzi, decyzje polityczne. Natomiast tylko co dwudziesty Polak wyraża nadzieję, że państwo zadba o bezpieczeństwo osobiste obywateli wydając zdecydowaną walkę przestępczości. Równie mało osób wiąże nadzieje z reformami, które zapoczątkowała obecna koalicja rządząca, oraz ze wstąpieniem Polski jeszcze w tym roku do Unii Europejskiej.

Lęk o przyszłość spraw krajowych również przejawia się przede wszystkim w postaci obaw przed niepokojami społecznymi, destabilizacją, chaosem, strajkami, walkami politycznymi na górze. Drugim najczęściej przeżywanym powodem lęków i niepokojów są ewentualne zagrożenia zewnętrzne, wojna - w tej dziedzinie odnotowujemy wzrost obaw. Wzrosło też zaniepokojenie Polaków z powodu złych rządów, nieodpowiednich decyzji politycznych. Respondenci obawiają się ponadto pogorszenia sytuacji gospodarczej oraz warunków materialnych życia ludzi, wzrostu bezrobocia oraz, rzadziej, przestępczości. Niewielka grupa ankietowanych wyraża lęki związane z planami przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. W porównaniu ze styczniem '99 wyraźnie zmalała natomiast grupa Polaków, którzy sygnalizują obawy związane z reformami.

Opracowała
Bogna WCIÓRKA

A N E K S

Tabela 1. Czy może Pan(i) powiedzieć, czego spodziewa się Pan(i) po rozpoczęciu roku, jakie wiąże Pan(i) z nim **nadzieje**, na co Pan(i) liczy?

Dla siebie osobiście i swoich najbliższych

1 - Brak nadziei; 2 - Materialne warunki życia; 3 - Praca; 4 - Zdrowie; 5 - Sprawy osobiste;
6 - Sprawy ogólnospołeczne; 7 - Inne; 8 - Trudno powiedzieć

(%)

	1	2	3	4	5	6	7	8	Liczba osób
Liczba osób Ogółem	9	51	25	15	11	14	3	3	1069
Płeć Mężczyźni Kobiety	8 11	52 50	26 24	12 18	8 14	13 15	4 3	4 2	507 562
Wiek 18-24 lat 25-34 35-44 45-54 55-64 65 lat i więcej	1 4 9 10 15 18	48 63 57 51 49 36	37 32 32 25 12 6	8 9 13 15 21 25	27 3 6 13 6 13	7 13 12 19 13 17	2 6 5 1 4 1	5 2 1 0 8 4	154 187 203 233 110 183
Miejsce zamieszkania Wies Miasto do 20 tys. 20 - 100 tys. 101 - 500 tys. 501 tys. i więcej mieszk.	11 8 9 8 8	46 47 53 57 59	27 28 27 22 18	15 15 15 14 17	7 19 11 10 18	13 15 15 15 13	2 2 1 7 6	3 0 2 3 4	393 127 212 185 152
Wykształcenie Podstawowe Zasadnicze zawodowe Średnie Wyższe	12 10 8 5	44 52 53 59	19 30 27 17	21 10 14 15	14 10 10 11	10 15 14 20	2 2 3 8	5 2 2 2	281 279 406 103
Grupa społ.-zaw. pracujący Kadra kier., inteligencja Prac. umysł. niż. szczebla Pracownicy fiz.- umysł. Robotnicy wykwalifikowani Robotnicy niewykwalifik. Rolnicy Pracujący na własny rach.	8 7 7 9 5 14 0	58 67 61 58 59 66 66	17 26 21 21 28 45 23	13 16 10 15 8 8 14	14 11 9 7 5 9 9	22 11 12 14 2 21 19	6 5 3 5 0 1 5	2 0 6 4 7 1 2	65 118 64 107 40 70 65
Bierni zawodowo Renciści Emeryci Uczniowie i studenci Bezrobotni Gospodynie domowe i inni	14 18 0 7 4	52 41 47 37 48	7 8 28 62 32	20 24 3 10 16	9 10 48 5 11	13 19 5 8 14	2 2 5 5 0	4 4 5 5 0	105 201 63 114 56
Pracuje w: inst. państw., publicznej spółce właścicieli prywatnych i państwa sekt. pryw. poza rolnict. prywatnym gośp. rolnym	6 5 7 17	64 53 65 31	27 16 20 46	15 9 12 7	9 13 10 9	15 19 11 19	4 6 5 2	3 6 2 1	202 84 187 78
Dochody na jedną osobę Do 275 zł 276 - 399 400 - 549 550 - 799 Powyżej 799 zł	9 9 11 11 7	49 50 53 56 54	41 29 23 13 18	14 17 12 24 17	11 15 11 10 11	8 12 12 16 16	3 3 2 5 5	1 1 3 0 3	197 119 239 127 178
Ocena własnych war. mater. Złe Średnie Dobre	14 8 6	51 50 53	27 26 20	14 16 15	10 10 15	10 15 18	2 3 5	3 3 3	340 490 239
Udział w prakt. religijnych Kilka razy w tygodniu Raz w tygodniu 1-2 razy w miesiącu Kilka razy w roku W ogóle nie uczestniczy	11 9 9 9 10	55 49 53 58 45	12 29 28 20 18	12 16 13 15 17	11 10 11 12 14	12 13 14 15 16	4 2 6 15 5	4 3 3 2 4	73 528 158 195 112
Poglądy polityczne Lewica Centrum Prawica Trudno powiedzieć	12 11 6 7	51 49 60 43	23 28 23 24	12 14 15 20	10 12 13 10	18 9 15 14	3 5 2 3	2 3 3 3	299 298 269 200

Tabela 2. Czego najbardziej się Pan(i) obawia?

W życiu osobistym i w sprawach swoich najbliższych

1 - Brak leków; 2 - Zdrowie; 3 - Praca; 4 - Materialne warunki życia; 5 - Sprawy osobiste;
6 - Sprawy ogólnospołeczne; 7 - Inne; 8 - Trudno powiedzieć

(%)

	1	2	3	4	5	6	7	8	Liczba osób
Liczba osób Ogółem	6	33	31	32	13	5	4	3	1066
Płeć									
Mężczyźni	8	26	33	29	13	5	3	4	505
Kobiety	5	40	29	34	13	4	4	3	561
Wiek									
18-24 lat	11	21	35	26	15	0	5	7	154
25-34	9	24	38	37	12	5	3	5	186
35-44	5	29	38	29	11	4	4	3	202
45-54	4	40	37	35	11	4	4	1	233
55-64	3	40	24	35	9	7	5	3	111
65 lat i więcej	5	46	9	27	21	9	2	4	182
Miejsce zamieszkania									
Wieś	5	30	32	33	10	5	4	3	392
Miasto do 20 tys.	8	31	35	28	6	4	2	3	126
20 - 100 tys.	7	33	28	29	20	5	4	3	212
101 - 500 tys.	6	32	27	42	12	6	4	6	185
501 tys.i więcej mieszk.	6	46	32	21	20	3	2	4	152
Wykształcenie									
Podstawowe	4	34	26	30	14	8	5	6	280
Zasadnicze zawodowe	6	24	40	36	8	3	4	3	277
Średnie	6	35	31	32	16	2	3	2	405
Wyższe	10	50	19	24	15	10	3	2	103
Grupa społ.-zaw. pracujący									
Kadra kier., inteligencja	13	46	21	32	14	8	2	2	65
Prac. umysł. niż. szczebla	7	44	42	24	14	3	2	1	117
Pracownicy fiz.- umysł.	6	25	55	34	5	0	3	4	63
Robotnicy wykwalifikowani	9	21	53	23	10	2	3	2	107
Robotnicy niewykwalifik.	2	21	55	7	18	6	4	6	40
Rolnicy	2	33	23	39	10	12	6	1	70
Pracujący na własny rach.	6	46	25	13	22	11	3	0	63
Bierni zawodowo									
Renciści	4	41	16	44	12	8	5	4	106
Emeryci	4	43	12	32	18	6	2	4	200
Uczniowie i studenci	9	27	41	16	23	1	5	8	63
Bezrobotni	5	10	38	55	5	1	5	5	114
Gospodynie domowe i inni	10	34	20	35	8	4	7	5	56
Pracuje w:									
inst. państw., publicznej	7	38	47	25	13	4	1	3	202
spółce właścicieli									
prywatnych i państwa	10	27	49	21	12	0	4	0	83
sekt. pryw. poza rolnict.	7	37	33	23	14	7	4	1	185
prywatnym gosp. rolnym	4	29	22	38	10	11	6	2	78
Dochody na jedną osobę									
Do 275 zł	4	23	34	43	7	3	6	4	197
276 - 399	4	25	34	30	14	7	4	4	119
400 - 549	4	35	37	30	14	1	3	3	237
550 - 799	6	36	24	37	12	10	4	2	127
Powyżej 799 zł	8	47	28	21	19	5	3	3	178
Ocena własnych war. mater.									
Złe	2	29	30	44	10	6	4	2	341
Średnie	5	32	35	31	13	4	3	3	486
Dobre	14	42	23	14	19	5	5	5	239
Udział w prakt. religijnych									
Kilka razy w tygodniu	12	25	29	26	19	8	3	3	71
Raz w tygodniu	5	33	31	33	14	5	4	2	529
1-2 razy w miesiącu	4	39	36	31	8	5	2	7	158
Kilka razy w roku	4	34	38	34	13	3	3	2	193
W ogóle nie uczestniczy	13	31	15	26	16	5	6	7	112
Poglądy polityczne									
Lewica	4	33	36	36	11	6	3	3	297
Centrum	5	30	34	34	11	6	5	3	298
Prawica	11	39	25	24	18	4	5	3	268
Trudno powiedzieć	5	32	27	31	12	4	4	6	200

Tabela 3. Czy może Pan(i) powiedzieć, czego spodziewa się Pan(i) po rozpoczętym roku, jakie wiąże Pan(i) z nim **nadzieje**, na co Pan(i) liczy?

Dla kraju, Polski

1 - Brak nadziei; 2 - Spokój, stabilizacja, brak konfliktów społecznych i politycznych; 3 - Poprawa, stabilizacja sytuacji gospodarczej; 4 - Poprawa materialnych warunków życia obywateli; 5 - Zmniejszanie, likwidacja bezrobocia; 6 - Zapewnienie obywatelom poczucia bezpieczeństwa osobistego (walka z przestępczością); 7 - Pozytywne skutki reform; 8 - Wstąpienie do Unii Europejskiej

(%)

	1	2	3	4	5	6	7	8
Ogółem	10	22	20	18	15	5	4	4
Płeć								
Mężczyźni	10	20	24	14	14	5	4	6
Kobiety	10	24	17	21	16	5	4	2
Wiek								
18-24 lat	3	16	27	11	18	1	4	9
25-34	7	26	18	21	17	6	4	3
35-44	10	23	22	22	17	8	3	3
45-54	10	23	25	17	17	5	5	4
55-64	15	22	21	14	9	2	2	2
65 lat i więcej	13	21	10	17	11	6	3	3
Miejsce zamieszkania								
Wieś	9	22	15	18	16	3	1	5
Miasto do 20 tys.	6	26	27	20	14	4	1	3
20 - 100 tys.	12	20	24	16	19	5	4	2
101 - 500 tys.	11	21	17	22	15	3	6	5
501 tys.i więcej mieszk.	11	23	26	12	9	13	11	4
Wykształcenie								
Podstawowe	9	20	14	18	17	3	1	3
Zasadnicze zawodowe	10	21	22	20	17	5	1	4
Średnie	10	24	20	17	15	5	5	3
Wyższe	10	23	34	14	7	8	13	7
Grupa społ.-zaw. pracujący								
Kadra kier., inteligencja	5	28	32	18	3	7	11	4
Prac.umysł.niż.szczębla	8	21	21	20	25	7	5	3
Pracownicy fiz.- umysł.	8	21	26	10	13	13	6	4
Robotnicy wykwalifikowani	12	23	21	19	15	4	0	5
Robotnicy niewykwalifik.	6	20	15	19	26	2	0	1
Rolnicy	8	18	18	26	14	5	1	1
Pracujący na własny rach.	12	31	34	14	10	6	9	5
Bierni zawodowo								
Renciści	12	22	14	24	12	3	2	3
Emeryci	14	20	12	16	11	5	4	3
Uczniowie i studenci	5	14	30	10	19	0	10	16
Bezrobotni	5	18	20	14	26	3	1	4
Gospodynie domowe i inni	10	35	20	18	11	2	2	2
Pracuje w:								
inst. państw., publicznej	7	22	26	19	18	8	5	3
spółce właścicieli	7	31	19	14	14	2	4	9
prywatnych i państwa	12	24	27	16	15	8	6	3
sekt. pryw. poza rolnict.	9	15	17	25	13	5	1	1
prywatnym gośp. rolnym								
Dochody na jedną osobę								
Do 275 zł	9	20	18	22	24	2	2	2
276 - 399	8	26	29	17	15	5	2	3
400 - 549	10	19	19	20	18	7	3	4
550 - 799	13	23	18	17	11	5	6	6
Powyżej 799 zł	9	22	26	16	11	7	10	5
Ocena własnych war. mater.								
złe	12	23	17	20	16	2	2	4
Średnie	8	22	21	18	15	6	3	4
Dobre	9	21	24	13	14	5	8	4
Udział w prakt. religijnych								
Kilka razy w tygodniu	13	21	11	24	8	3	1	2
Raz w tygodniu	8	23	20	18	17	4	3	4
1-2 razy w miesiącu	8	18	16	17	21	5	6	2
Kilka razy w roku	14	24	29	16	14	6	6	4
W ogóle nie uczestniczy	10	20	18	14	4	7	5	6
Poglądy polityczne								
Lewica	14	20	22	15	16	5	3	2
Centrum	8	22	21	18	17	5	3	7
Prawica	9	24	24	18	11	7	6	5
Trudno powiedzieć	7	23	11	20	17	2	3	1

(continued)

Tabela 3 (cd.). Czy może Pan(i) powiedzieć, czego spodziewa się Pan(i) po rozpoczęciu roku, jakie wiąże Pan(i) z nim **nadzieje**, na co Pan(i) liczy?

Dla siebie osobiście i swoich najbliższych

9 - Poprawa stylu rządzenia, stosunku do obywateli, właściwe decyzje polityczne;
10 - Ogólniki dotyczące sytuacji w kraju ("aby szło ku lepszemu"); 11 - Wybór odpowiedniego prezydenta

(%)

	9	10	11	Inne	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	11	7	1	4	10	1067
Płeć						
Mężczyźni	14	6	1	3	9	507
Kobiety	9	8	0	5	11	560
Wiek						
18-24 lat	10	6	0	3	14	154
25-34	9	5	1	5	11	187
35-44	12	7	1	6	7	202
45-54	14	8	1	2	5	233
55-64	14	3	0	6	12	110
65 lat i więcej	9	14	0	6	12	181
Miejsce zamieszkania						
Wieś	12	8	0	3	14	392
Miasto do 20 tys.	16	5	0	2	10	126
20 - 100 tys.	11	7	1	4	8	211
101 - 500 tys.	11	9	3	5	8	185
501 tys. i więcej mieszk.	7	7	0	8	6	152
Wykształcenie						
Podstawowe	11	8	0	4	15	280
Zasadnicze zawodowe	9	10	1	2	9	279
Średnie	12	6	0	6	8	405
Wyższe	13	6	3	8	4	104
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	14	4	5	8	6	65
Prac. umysł. niż. szczebla	12	7	1	9	4	118
Pracownicy fiz.- umysł.	13	12	0	4	7	64
Robotnicy wykwalifikowani	11	5	0	2	11	107
Robotnicy niewykwalifik.	13	3	0	0	14	40
Rolnicy	14	5	0	2	13	70
Pracujący na własny rach.	10	2	5	8	2	65
Bierni zawodowo						
Renciści	9	9	0	3	12	105
Emeryci	14	13	0	5	10	200
Uczniowie i studenci	12	2	0	2	9	63
Bezrobotni	8	8	0	4	15	114
Gospodynie domowe i inni	3	3	0	4	13	55
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	13	8	1	6	7	202
spółce właścicieli	7	6	3	1	8	84
prywatnych i państwa	11	4	1	5	7	187
sekt. pryw. poza rolnict.	14	6	0	6	13	77
prywatnym gosp. rolnym						
Dochody na jedną osobę						
Do 275 zł	15	6	0	2	11	197
276 - 399	15	9	1	4	7	119
400 - 549	9	7	0	5	9	237
550 - 799	11	4	1	6	8	126
Powyżej 799 zł	14	5	1	6	5	178
Ocena własnych war. mater.						
złe	12	6	0	4	11	338
Średnie	11	9	0	4	8	489
Dobre	11	7	3	5	11	239
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	9	12	2	4	16	71
Raz w tygodniu	12	6	0	4	11	528
1-2 razy w miesiącu	14	10	1	3	9	159
Kilka razy w roku	7	8	0	6	5	194
W ogóle nie uczestniczy	13	6	0	6	12	112
Poglądy polityczne						
Lewica	14	8	0	7	7	296
Centrum	11	6	0	4	11	298
Prawica	12	7	2	4	8	269
Trudno powiedzieć	8	9	0	3	14	200

Tabela 4. Czego najbardziej się Pan(i) obawia?

W sprawach kraju, Polski

1 - Brak obaw; 2 - Niepokoje społeczne, destabilizacja, chaos, strajki, walki polityczne na górze;
3 - Pogorszenie sytuacji gospodarczej w kraju; 4 - Pogorszenie materialnych warunków życia obywateli,
wzrost biedy; 5 - Wzrost bezrobocia; 6 - Wzrost przestępczości, brak bezpieczeństwa osobistego obywateli;
7 - Negatywne skutki reform; 8 - Wstąpienie do Unii Europejskiej (i konsekwencje tego)

(%)

	1	2	3	4	5	6	7	8
Ogółem	4	22	11	10	10	8	1	4
Płeć								
Mężczyźni	5	22	14	9	9	7	1	6
Kobiety	4	23	9	11	10	8	2	2
Wiek								
18-24 lat	9	15	8	10	9	3	2	7
25-34	5	24	11	6	9	6	1	3
35-44	3	26	12	11	9	9	1	5
45-54	3	23	18	13	12	9	1	4
55-64	5	24	11	11	11	7	2	4
65 lat i więcej	2	20	5	9	6	10	1	1
Miejsce zamieszkania								
Wieś	4	27	9	8	10	8	1	4
Miasto do 20 tys.	4	18	15	4	11	3	0	4
20 - 100 tys.	5	23	11	16	9	7	2	4
101 - 500 tys.	6	15	9	15	10	7	1	3
501 tys.i więcej mieszk.	3	19	15	6	6	12	3	3
Wykształcenie								
Podstawowe	4	19	9	10	10	9	1	2
Zasadnicze zawodowe	7	23	9	11	9	6	1	7
Średnie	4	22	11	11	11	7	2	3
Wyższe	3	29	26	7	5	8	0	3
Grupa społ.-zaw. pracujący								
Kadra kier., inteligencja	5	26	30	7	9	8	0	1
Prac. umysł.niż.szczebla	3	26	12	13	8	8	3	0
Pracownicy fiz.- umysł.	1	23	10	11	10	9	0	6
Robotnicy wykwalifikowani	8	24	10	12	12	8	1	8
Robotnicy niewykwalifik.	5	26	12	4	10	11	0	4
Rolnicy	4	40	14	3	12	14	2	4
Pracujący na własny rach.	2	19	13	8	9	6	0	3
Bierni zawodowo								
Renciści	4	18	10	15	7	9	1	3
Emeryci	4	21	5	12	8	8	2	3
Uczniowie i studenci	10	12	10	8	14	5	5	2
Bezrobotni	3	16	10	8	14	1	0	9
Gospodynie domowe i inni	8	21	11	8	3	8	0	2
Pracuje w:								
inst. państw., publicznej	3	29	17	11	7	8	2	1
spółce właścicieli								
prywatnych i państwa	8	17	4	11	18	6	0	8
sekt. pryw. poza rolnict.	5	19	15	13	7	8	1	4
prywatnym gosp. rolnym	3	35	13	3	13	13	2	5
Dochody na jedną osobę								
Do 275 zł	5	22	14	10	15	7	1	6
276 - 399	4	29	16	12	6	6	0	8
400 - 549	3	21	10	11	9	10	2	4
550 - 799	8	20	7	14	8	6	3	3
Powyżej 799 zł	4	20	17	10	7	10	3	2
Ocena własnych war. mater.								
Złe	2	28	10	11	12	6	2	3
Średnie	5	21	12	10	11	10	0	4
Dobre	6	17	12	9	4	5	3	4
Udział w prakt. religijnych								
Kilka razy w tygodniu	7	10	3	10	11	6	0	3
Raz w tygodniu	3	25	13	11	12	7	1	2
1-2 razy w miesiącu	3	21	9	7	7	8	1	5
Kilka razy w roku	7	23	13	12	6	8	3	7
W ogóle nie uczestniczy	7	17	10	7	6	11	1	3
Poglądy polityczne								
Lewica	4	23	15	10	11	8	2	4
Centrum	5	20	10	12	13	9	1	6
Prawica	4	21	13	6	6	9	2	3
Trudno powiedzieć	5	26	6	13	7	4	1	1

(continued)

Tabela 4 (cd.). Czego najbardziej się Pan(i) obawia?

W sprawach kraju, Polski

9 - Złe rządy, nieodpowiednie decyzje polityczne; 10 - Wojna, zagrożenie zewnętrzne;
11 - Klęski żywiołowe, kataklizmy

(%)

	9	10	11	Inne	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	13	15	1	8	12	1058
Płeć						
Mężczyźni	16	12	2	6	11	502
Kobiety	11	18	1	9	13	555
Wiek						
18-24 lat	11	15	0	4	21	152
25-34	9	11	2	12	15	186
35-44	16	10	0	9	10	198
45-54	15	14	1	4	7	230
55-64	17	17	2	7	9	109
65 lat i więcej	12	26	3	10	12	181
Miejsce zamieszkania						
Wieś	11	12	3	6	15	386
Miasto do 20 tys.	13	21	0	8	14	126
20 - 100 tys.	12	20	0	9	6	211
101 - 500 tys.	16	15	0	9	13	185
501 tys.i więcej mieszk.	18	11	1	8	10	150
Wykształcenie						
Podstawowe	10	25	3	7	14	277
Zasadnicze zawodowe	10	12	2	5	14	276
Średnie	16	12	0	9	11	402
Wyższe	20	10	0	14	5	104
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	15	9	0	14	9	65
Prac.umysł.niż.szczębla	14	15	1	10	7	118
Pracownicy fiz.- umysł.	8	21	0	4	16	64
Robotnicy wykwalifikowani	13	15	0	6	10	107
Robotnicy niewykwalifik.	7	16	0	0	20	40
Rolnicy	15	6	2	6	6	66
Pracujący na własny rach.	25	11	3	10	5	65
Bierni zawodowo						
Renciści	16	19	1	5	9	104
Emeryci	13	22	3	9	10	199
Uczniowie i studenci	21	12	0	5	18	61
Bezrobotni	5	10	0	9	23	111
Gospodynie domowe i inni	7	15	2	12	21	55
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	14	12	0	11	9	202
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	14	17	0	2	11	84
sekt. pryw. poza rolnict.	16	16	1	7	9	187
prywatnym gosp. rolnym	14	8	4	5	9	75
Dochody na jedną osobę						
Do 275 zł	12	10	0	5	14	193
276 - 399	10	19	2	6	9	118
400 - 549	13	16	1	8	10	238
550 - 799	15	21	1	4	10	126
Powyżej 799 zł	20	16	0	8	8	177
Ocena własnych war. mater.						
Złe	10	14	1	9	12	336
Średnie	12	14	2	7	12	483
Dobre	19	19	1	8	12	239
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	19	20	0	6	14	73
Raz w tygodniu	11	14	2	8	12	521
1-2 razy w miesiącu	15	15	1	4	17	158
Kilka razy w roku	13	14	1	8	9	194
W ogóle nie uczestniczy	18	20	1	10	8	110
Poglądy polityczne						
Lewica	19	12	2	8	6	294
Centrum	10	14	0	7	13	297
Prawica	16	19	1	7	11	264
Trudno powiedzieć	7	15	2	8	20	199